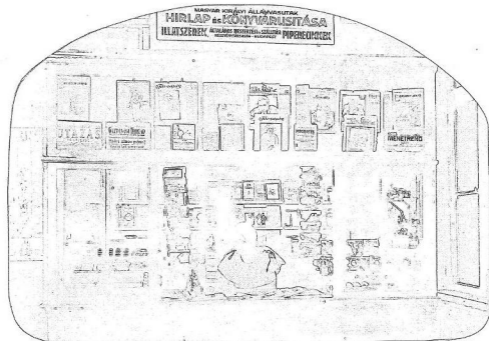

BAJAI HONPOLGÁR

2010. július

XXI. évfolyam 7. (237.) szám

Ára: 250 Ft

„Az újságos standon Szokolik Margit várta a vásárlókat.” Fotó: Bajza Lajos

Egy régi bajai emlék

A történet az 1930-as években játszódik, és a magyar állam által fenntartott vasúti akkori világát, a MÁV-alkalmazottak családi világát, a MÁV-alkalmazottak családi megbecsülését áll szándékában idézni.

A nyugdíjat a vasutas özvegyek az állomás irodájában vehették át havonta. Jelek nap volt ez. Apai nagymamám, Hübner Éva Rozina már előző nap lábzan égett. Kikészítette ötödik selyemruháját, rőpróhált egy saját horgolású calpekeagallért, amelyet gondosan választott ki erre az alkalomra.

Egyszer engem is elvitt magával. Már az előző nap a hajam is megnosta, hogy más-

npra szépen csillogjon különleges vörös színe. Akkor még nem jártam iskolába, így nekem is nagy eseménynek számított az elmenetel.

Réggel nagymamám fölvetve ünnepi ruháját, nyakába az aranylécű medált akasztotta, melyben nagypapa aroképe volt. Fejére tette kalapját, melyen kis, virágdíszű pompon ékeskedett. Engem is felöltöztetett fodros ruhámba, szalagot kötött a hajamba.

Elindultunk az akácvirágos Szent László utcán, és átvágtunk az akkor épülő há-

zak között az új utcákon, amelyek elnevezése a trianoni tragédiára emlékeztette a bajiakat: Temesvár, Zombor, Szabadka, Kolozsvár, Újvidék, Kassa. Új volt akkor az SZTK épülete is, akkoriban Országos Társadalombiztosítási Intézetként, rövidítvén OTI-ként ismerték. Szemben vele, a tér másik oldalán épült fel a MÁV Országos Mérnökiség, melyben irodák, orvosi rendelőik is helyet kaptak, s amelyekben a mérnöki munka mellett a vasutasok egészség- és életkörülményeinek javításán is fáradoztak a MÁV-alkalmazottak. Pár évvel

azelőtt ez a rész még beépítetlen telek volt, tulajdonképpen rét, amelyen sok-sok kisgyerek szalángálhatott. Az állomás épülete előtti vonatkert, amelyen átsétáltunk, ámulattal töltött el, hiszen ilyen nagy park kevesebb volt a városban.

Az első osztályú váróteremben gyülekeztek a nyugdíjias várók: 9 órákor már szinte mindenki ott volt, de a nyugdíjait csak akkor kezdték el kifizetni. Leültünk mi is az egyik padra és vártunk. Az állomásfőnök néha benyitott, üdvözölte a nyugdíjasokat, kezet fogott egy-egy mozdonyvezetővel, fűtővel, kalauzzal, forgalmistával, és pár jó szót mondott az özvegyeknek is. Jó volt látni és hallani, ahogyan itt találkozhattak a volt vasutasok és a már nem élő társaik aszonyjai is.

Hamar eljött a tíz óra. A vasutas kisasszony három nevet olvassott fel, akik mehetnek az irodába. Mi is közöttük voltunk, mert a Békei név az ábcébeben elől van. Felmentünk az emeletre. Nagymamám elővette nyugdíjas igazolványát, hogy bemutatassa: ő özvegy Békei Lajosné, a somogyi járóállomás elhunyt előjárójának felesége. Fővette járandóságát, aláírta az ívet, és szépen megköszönte, hogy a MÁV ilyen kedvesen fogadja nyugdíjait. A nyugdíj értéke akkoriban olyan mértékű volt, hogy egy család szerényen megélhetett belőle.

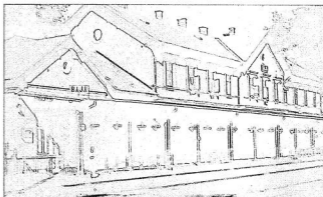
A nagymama összehajtott Tógi (Tihanyi) névvel, aki a barátja volt, a rendszeresen itt látkozott a havi nyugdíj felvételekor. Megbörtültek egymásnak.

– Várjon meg, Évica, ha felveszem a pénzt, beülünk a Restibe, én fizetem a málnát. Te is, kislányom – szót hoztam – kapsz egy kis adagot.

Tihanyi néni sokat járt az állomásra, hiszen ő is özvegy nyugdíjas vasutasné volt. Leánya, Erzszi az előcsarnokban lévő trafikó vezette, és később itt dolgozott Ozkáré is, a fűtéstvér, aki a III. Béliában érettségizett és MÁV-forgalmista lett. Tógi néni, aki Tihanyira magyarosította nevét, többször segített a trafikban is, ha Erzszi valami miatt helyettesíteni kellett.

Az újságos standon Szokolik Margit várta a vásárlókat. Beültünk a restibe. Szépen terített zöld színű abroszok, az asztalok közepén vázában virág volt. Rend, tisztaság és jó kiszolgálás. A restiben igazi Magyar Királyi Államvasutak hangulat uralkodott. Ki volt függesztve a menürend, a vasúti jelvény, fényképek a mozdonyokról. Mindez olyan szép volt, hogy igencsak megilletődve ültem ott.

A két nagymama a reggélit időskorú csevegett, amelyek természetesen szebbek voltak a mostanánál.

A vasútiállomás épülete a sínek fölől

– De jaj! Ebédet kell főzöm – nézett nagymama a resti falórájára. Így lát elbűcsözöttünk Tihanyi nénihez.

Az állomás épületének szinte minden zugában a tisztaság és a fegyelmezett rend volt a jellemző. A takarítónők naponta kétszer is felmosták a bejárati részt, a csarnokot, a várótermeket, és a WC-eket is rendbe tették. A peronon kaspókban virágok lógtak, melyek hangulatossá tették az állomás épületét. A kijáratú szép, díszes kapuban vasutaszubbonyban állt az őt, aki eligazította a városba érkezőket. Akkoriban még megbecsülték a vasúton utazókat. A kapuér szívélyesen köszöntött mindenkit, aki igénybe vette a MÁV szolgáltatásait. Sajnos, az idő múásával a kultúrát utazás ma már lassan csak emlékké válik.

A nagymama még otthon megígérte, hogy ha jó lesznek, akkor a nyugdíjából kaphatok valami édességet a vonatkert lépcsősora közötti, műköből épült áruházaiban. Ezt is egy nyugdíjas vasutasözvegy vezette. Itt lehetett mindenfélét venni, ami általában kellett: cukorkát, perccet, levelezőlapot, borítékot stb.

– Irénke! Válassz valamit! – szót rím nagymamám. Én először csak nézgettem a cukorkák, majd rámentem a csillogó mázú dívtas selyemcukorra.

– Ebből kérek! – Nagymama vett tíz ókát, amit egy papírzacskóba szett bele a néni. A széles lépcsőkön lementünk a vonatkertbe. Leültünk egy padra, hogy kibontassam a cukorkás tasakot. Megkínáltam nagymamát is.

A vonatkert nagyon szép volt. A nagy platánfák alatt lehetett hűsölni, a padokat szép barnára festették, a lábazatok betonból készültek. A parkot minden irányból széles utak szeltek át, melyek szinte világítottak

a felszót sárga muravítól. A vonatkert rendjére csösz vigyázott. Mi, gyerekek feltűntek egy kicsit a bázisból, mert nem engedték meg a rendetlenkedést és a hangoskodást. Ha vonat érkezett, akkor megteltek a kert útjai az újonnan érkeződökl, de a csösz azokra is rászólt, ha elidobtak valamit. Nagy, hosszú botot bordított magával, amelynek hegyes szög volt a végén, azzal szedte fel az elszórt papirokat.

A csösz bácsi azonban vigyázott is ránk. A vonatkerttel volt egy játszótér is. A hinta olyan nagy volt, hogy őt főtőhelyen lehetett egyszerre ringatózni. A hinték padjai különböző méretűek voltak, hogy a kicsitől kezdve a nagyobbakig elférjenek rajta. Volt egy nagy homokozó is deszkával körbekerítve. A szülők szívesen engedték el a gyermekeiket ide, mert biztonságosnak érezték a helyet.

A vonatkert legnagyobb és legazább padja az Ádám-Éva pad volt. Nyaranként egy-egy fagyfalvas kocsival megalentek a cukriszók segédei is, akiknél pár fillérrért színes figyelmet lehetett venni. A fiatal anyák is szívesen sétáltak a nagy fák árnyékában, és a szellős, hűs parkban jókedvűen tologatták a gyermekkocsikat. Biokézli nem volt szabad a park útján, a csösz elzavarta azokat, aki ezt meg merészeltek tenni. Csak áttolni lehetett a kerékpárokat.

Az állomás előtti térben fűkepek álltak, és ha a vonat megjött, a vasúti zubbonyba öltözött hordórok kihozták a csomagokat, és a hőlyveket fel is segítették a kocsikra.

A vonatkertben vizet is lehetett inni a nyomokótnál. A környéken lakó idősebb férfiak a délelőntöket szintén itt töltötték, legrobboszr kártyáznak, sakkoznak a padokon vagy épenséggel beszélgettek. Sokszor csak azért jöttek el, hogy otthon ne

szavarogának az ebédfizetésnél. Nem volt hangoskodás, rongálásnak sem volt nyoma, mindenki tisztelőben tartotta a helyet. A pihenői vágyók élvezték a madarak énekét, a vonatra sietők pedig az akadálytalan közlekedést a hívősen kellemes levegőben.

Amikor mi is kicési megpihentünk, felálltunk és kézen fogva elindultunk hazafelé. Amint kiléptünk a vonatkerből és a széles betonjárókra értünk, egy fiatal férfiakból álló beszélgető párral találkoztunk: az osztálymémokéség dolgozója, Böröcz Jenő volt az egyik, a másik dr. Bucsinyi László, a MÁV orvosa, aki ott is lakott a vasút által épített házban. Köszöntőtek magyarságát, mert jól ismerték, a vasúti orvoshoz járt ő is vizsgálatokra.

Micsoda szemrevaló kislány vagy te! – mondta nekem Böröcz Jenő (nekem akkor

még bácsi), és megismogatta hosszú vörösbajmát. A szimpátia kölcsönösenek bizonyult, mert én is megcsodáltam Jenő bácsit. A nagy melegben fehér vászon zakó volt rajta, vállapján piros színű vasúti jelzések, fehér nadrág fehér vászoncipővel. Remeknek éreztem ezt a szép fiatal mérműkembert.

Lassan arszolgattunk hazafelé, kissé még is feledkezve az ebédfezésről. A budapesti úton átjövve meg kellett várnunk egy-két lovas kocsi vagy biciklistát – akkoriban autóforgalom alig volt –, így biztonságosan tudtunk átkelni a főúton. A Szent László utca sarkán volt Bódóg bácsi vendéglője, azaz kocsmája. Ott mindig sok vendég volt, akik szívesen szórtek a nagy melegben.

Othon gyorsan átöltöztünk, mielőtt az ebédfezéshez fogott volna nagymama. Csendben leült a levegő járta szalétliba.

Éreztem, hogy nagymamát jóleső érzés tölti el, mert megkapta a havonta járó nyugdíját, és ezzel a pénzzel is hozzá tudott járulni a család mindennapi kenyéréhez.

Ma már mindyet csak nosztalgikus emlékek, hiszen nagyot fordult a történelem kerekke. Mindenesetre tiszteletet éreztettem bennem az akkor MÁV, amely így gondoskodott a kulturált utazásról, a környezetéről és persze a dolgozóiról. Kiegyen-súlyozott, biztos megélhetést tudtak magukénak a családias közösséggel formálódó vasutasok, hiszen még a hozzátartozóknak, családtagoknak is lehetőséget teremtett a foglalkoztatásukra. S persze mindez az utazni szándékozók kényelmét, tájékozódását biztosította, a vonaton érkezőknek pedig az első kellemes benyomást városunkról, Bajáról.

Gergelyné Béket Irén

A tisztiorvos

In memoriam Bohner József (1935-2010)

A bejáratlól balra művészien gravírozott márványtábla, melyről az arckép élethűen pillant a belépőre. Méltó bizonyossága az érdemet őrző emlékezetnek. A latin bölcsességet, az „Ars longa, vita brevis”-t teljesen szabadon most úgy fordíthatnánk: a kurta életet messze meghaladja a marandó alkotás.

Pergessük át fúrge ujjakkal a sors könyvének első lapjait. 1945-ben nehéz a vaskúti svábok sorsa. A braunau palackból kiszabadult démon gonosz árnyéka révén az egész germánfagn. A német ajkúak számára nincs többé egzisztenciális és vagyoni biztonság. Bohner János gondozott háza is felbreszt egy Alföldről származó betelepített birtokelesi vágát. Kocsi, ló, a szekere fellányt csekély holmi, dagadó dunyhacsa menekül csak meg az új gazda foglaló szándéka elől. A Mohácsi szigetben találunk otthonra és tartós menedékre. Az iskola, melybe a fiúcskát beírják, tanyai jellegű. Tanítói lelkiismeretek ugyan, de összevont osztályokat nem oktathatnak városi színvonalon. A mohácsi gimnáziumban továbbtanuló kis Bohner kezdetben kizűd a tanyai előképzésből származó hátrányokkal. Szorgalma, értelmessége és lelkiismeretessége azonban befoltozza a tudásfézagokat, és egykori mohácsi-szigeti osztálytársai közül egyedül szerez gimnáziumi végzettséget. A pályaválasztás útja egyenes. Felveszik a pécsi orvostudományi egye-

temre, és azt 1961-ben elvégzi. Egy közbevetett, ám korántsem lényegtelen epizód. 1956 augusztusában visszatér a szülőföldre, és a vaskúti népművelő színtársulatban megpillant egy csinos, szemrevaló kislányt. A börtortalan Rómeó csak levélben jelentkezik: a szintén Pécare körül, majd főiskolára beiratkozó Schőn Margit azonban már megtestesíti az ábrándképet. A „meglátni és megszeretni” fellángolás egy holtmíglan-holtodiglan összefonódó életsorban teljesedik ki.

A fiatal orvos, Bohner József pályafutását Baján, Jancsin József főorvos tífósztylián kezdi meg. A doktor vastag pápázeme mögött vizsgálódó tekintet és mély tudás rejtőzik. A megbecsült egyetemi magántanár a kórház egyik kiemelkedő személyisége. Az ambiciózus pályakezdő alapos szakmáját sajátította el mesterlével.

1965-ben Debrecenben a tífó- és gümőkóros megbetegedések terápiajából szakorvosi képesítést szerez.

A célzottan ható antibiotikumok felfedezését követően a „morbus hungaricus” eredményesen gyógyítható. Egyre kevesebb megbetegedést regisztrálnak. A tífó-osztályok számát ezért országosan csökkentik, így a bajait is fokozatosan visszafejlesztik. Szükségessé válik, hogy a fiatal szakorvosok új álláshelyet keressenek.

Dr. Bohner Szekszárdon, a megyei kórházban megüresedett szitáson helyezkedik el. Két év múltán a szülőföldi vonzás kis delegáció formájában inkamálódik. Az akkori tanácsitkár, dr. Kárpáti Antal adja elő ajánlatát: fogadják el a megüresedett tífó osztályt állást. (Az időnként átkeresztelt hivatalt a továbbiakban így nevezték meg.) A tisztiorvos tevékenységének köre és jelentősége a közvélemény előtt meglehetősen ismeretlen terület. Szánjunk egy passzant e kissé katonás megnevezésű hivatal ismertetésére.

A bölcs királynő, Mária Terézia 1755-ben adja ki rendeletét, melynek alapján

emelkedett. Ma jogosan várja el minden állampolgár, hogy betegségét eredményesen diagnosztizálják, és az orvostudomány mai színvonalának megfelelően gyógyítsák.

A korszerű diagnosztikai eljárások, a vegyészet, a szerológia és a bakteriológia rendkívüli mértékben gazdagítják az orvos eszköztárát. A laboratóriumban több célvizsgálatra szolgáló automata dolgozik, melyek gyorsan és nagy biztonsággal szolgáltatják az élettani adatokat. Az ampullányi vérmintából nyerhető értékek figyelemre méltó a háziorvost egy szerv funkcionális zavarára, valamint lehetővé teszik a krónikus beteg állapotának folyamatos ellenőrzését. A gyógyszeres terápia időben elindítható vagy szükség szerint módosítható. Ám mindehhez nélkülözhetetlen egy olyan diagnosztikai háttér, amit a bajai kórház ma már biztosítani tud. Azok a vizsgálatok, melyeket a Pokorny utcai épületben végeznek, jórészt már 1990 előtt ismertek voltak. Csak hogy ezeknek a laboratóriumi műszereknek egy része kizárólag országos hatáskörű klinikákon volt megtalálható. Szűk volt a vizsgálható páciensek számára szolgáló keresztmetszet, valamint csak hosszú utazzal volt megközelíthető a gyógyintézet. Nyilvánvaló, hogy a bajai létesítmény működése javítja mintegy kétszáz ezres populáció életkörülményeit, életminőségét. Bár a befejezés, a működés megindításának lehetősége nem adatott meg Bohner doktor számára, de megalapítása és létrehozása el nem vitatható érdeme marad.

1990 után Kiskőrösön, majd Kalocsán tölt be tisztiorvosi állást. 1994-ben a tartósan igénybe vett szervezet fellázad: infarktusai

került a bajai kórházba. Még lábadozik, mikor fellékesi betegégyénál ajánlatával az önkormányzat vezetője. Foglalja el újra a tízti főorvosi állást. Igent mond, és felépülve türetlen energiával folytatja régi munkásságát.

Az egészségügy átszervezése új kötelezettségeket hárít a háziorvosokra. Továbbképzésükről rendszeres tanfolyamok útján kell gondoskodniuk. Állásuk megtartásának előfeltétele, hogy meghatározott időintervallum alatt előírt pontszámot gyűjtsenek össze. Egy-egy szakelőadáson, konferencián való részvétel megszabott pontokat javadalmaz. Bár a rendelkezés ésszerű, a klinikai központoktól távol praktizáló orvosokra nagy terhet ró. Egy kétórás stúdium abszolválása hosszú utazás, teljes munkanapkiegész vállalását jelent. Ez már a pacienstus érdékeit is károsítja. Bohner doktor azonban nemcsak jó szervező, hanem kapcsolatteremtő képessége is kiváló. Ismeri számos olyan klinika vezető oktatóit, akiknek szakterülete szorosan kapcsolódik a háziorvos praxisához. A felkért előadók utaznak Bajára, így a város és a környék orvosai a szakmai továbbképzés előnyös változatában részesülhetnek. Hallgassuk meg az érdekeltek véleményét: „... években keresztül megszervezte a pontszerű továbbképzéseinket. Így mi utazás nélkül jutottunk hozzá azokhoz az ismeretekhez és pontokhoz, mely másoknak még plusz energiába került.”

Hetvenedik évének betöltésekor úgy tűnik, derűs, munkás idősek éle nézhet. Még nem sejt, hogy a sors figyelmeztető előjeleit már évtizedekkel korábban kirakta. Diplomázása után katonai szolgálatot

teljesít, és egy alkalommal sürgős esetben hívják ki. Motorokérgépra partan. Várattalul vigyázatlan kislány ugrik a szabaduló gép elé. A tragédiát csak a kormány erőlyes félreállításával lehet elkerülni. A bukás hatalmas, a kilsődleges koponyasérülés azonban nem látszik veszélyesnek. Úgy tűnik, a kórházi gyógykezelés következménye nélkül felépülést eredményezett.

A 2006-ban jelentkező első tünet, a szérdülés még arról szimptomának látszik. Rövidesen azonban az egyensúlyérzet bizonytalansága is fellép. A klinikák a CT és a mágneses magrezonancia-készülék diagnosztikai lehetőségeit is igénybe veszik, a kórfejtet nem sikerül felderíteni. Végül egy pécsi orvos bukkan az anamnézis árukkodó adataira. A betegség kiinduló forrása a több mint negyven éve elszenvedett belső agysérülés. A diagnózis már biztos, a terápia viszont – az orvostudomány jelenlegi eszközeivel – sajnos lehetetlen.

Az árnyak lassan, kisrva, alatomatosan közelítenek. Kezdetben csak bot a segéd-eszköz, majd a tevékeny, örököző ember a toloszék rabságába kényszerül. Szelemle még megőrizi élelénységét, még szabofogságában is levelez, szervez, intézkedik. A fokozatosan, könyörtelenül előrehaladó kór végül a tehetetlenné váló testbe zárja a szellemet. A lélek a 2010-es évbe hajló szilveszter éjszakáján röppen el teherre való földi börtönéből.

A gyógyítást végző intézmény a modern állam hatalmas szervezete. Ennek intelligens, hasznos mozgásban tartásáért Dr. Bohner József élete céljának tekintette.

Dr. Dániel József

Egy hímzőasszony kézlenyomata

Nem túl szerencsés történelmi pillanatan, 1918. július 25-én látta meg Baján a napvilágot Király Anna. Cservenkai származású édesapja, Király Gyula a Duna menti kővárosban végezte a tanfőképzést, majd a helyi fiatalság oktatására szegődött először a szentjánosi, majd nyugdíjazásáig a Vöröskereszt téri iskolába. Felesége, Szunyogh Irén, a civisváros, Debrecen szállotta a család háztartását vezette. Amióta három testvére volt: Irén (1910), Klára (1912), és János (1914). A szerb megszállás alatt eskümegetadás miatt először csak a családöt, majd az egész családot kiutasították Bajáról, és csak 1920-ban térhettek vissza.

Az anyai nagyapja, Szunyogh János vizsgályi főmérnökéknél változó munkabe-lyeken teljesített szolgálatot. Az 1920-as

évek elején épp Fehérgyarmaton dolgozott, amikor a Király gyerekeket a szüleik hozzájuk költözték húzamosabb időre. A nagymama, Auexwald Alexandra kedvelt szabadidős tevékenysége a szövés, varrás volt, annál is inkább, mivel fontos feladatának érezte három lányukója staturingjának előállítását.

A kis Anna a tífusztájjal közözebbi kapcsolatba ötvenes korában került. Gyarmaton hestente egyszer elvitték egy gyermeknevelő módo asszonyhoz, akinek a cigány szolgálónál vett neki egy kis gyűszűt. Nagymamájától kapott mellé fűt, fonalat, és akkor kezdett el „össze-vissza” varrogatni, amit a Vöröskereszt téri elemi iskola első osztályában a hímzés tanárné karmatozatárai tudott.

Király Anna az elemi elvégzését követően a bajai zárdaiba került, ahol kézimunkázni is tanultak, elsajátították többek között a laposöltést, a keresztzetes hímzést, a lyukhímzést, a riselt. A család járatta a *Tündér ujjak* című újságot, s annak forgatásában a tanulási folyamat elméleti és gyakorlati részét is művelhették a fiatal Király lányok.

Anna a zárdaiban elvégzett polgári iskola után a szabás-varrás fortélyait tanulta ki Máros József szabómesternél olyannyira, hogy az 1940-es évek elején a mesterszvegét is letette. Anna néni emlékei közt él az a történet, amikor a pécsi szántársulat Baján vendégzerepel, és az egyik szűzszőző különös kéréssel fordult varromesteréhez. Ruhájának az ujját, meg a derekát darász-

fészkésre szerette volna elkészíttetni, amit akkor senki nem vállalt. Rábízták a feladatot, amit a kívánságnak megfelelően, a művész nagy meglepetésére végzett el.

Az 1940-es évek elején Irén nővére Apajpusztára került tanítónak. Szülei Annát testvéréhez küldték, hogy ne érezze magányosnak, elhagyottként magát a kis-kunsgai tájon. Amellett, hogy a fiatalabb testvér vezette a háztartást, maradt ideje kézimunkázni is. Ekkor még értékesítésre nem termelt, kizárólag házi szükségletre.

Király Irén Apajról Bezdánba, majd 1944-ben Amnával együtt a Mezőföld közeli cseszkén fémvő, a Sió és a Sárvíz folyók közé zárt Sióágárdra költözött. A két testvérnek olyanynyi sikerült meggyökeresednie az új környezetben, hogy a rövid albertélet, majd szolgálati lakásban töltött évek után, az agárdi árvizet követően kapott kölcsönből háromszobás házat építettek.

Azháború utáni években a tanítónő kérésére a helyi gyerekek otthonról rongyokat hoztak a tábla, illetve por törtésére. A behozott szaknét textílek, ingujjdarabok letűnt idők díszítéseiről árulkodtak. A testvérpár ekkor kezdte el a kutatói, rekonstruálói a régi hímzések motívumait. Idős asszonyokat faggatva, ruhásládkák mélyén, padlások rejtett zugában keresgélve egy 1848-ban íródott, hímzésleírásokat tartalmazó szövegtöredékre bukkantak. A gazdag forrásanyag nagyméretűben segítette munkájukat. Ekkor döbbenek rá, hogy a régi hímzett viseletdarabok motívumai lényeges elérést mutattak az 1940-es évek hímzésminőségétől.

A sióágárdi hímzés a legújabb parasztszínű hímzések közé sorolható, amely sok hasonlóságot mutat a Kalocsa vidéki, illetve a Galga menti hímzésekkel. A 19. század

végéig mellévarrott bő ujjú inget készítettek, amelyet az ujj hosszába betoldott csipke díszített. A bevarrot kék, vörös, lila színű ingeket a 20. század elején a fehér mellett kevés piros és kék hímzéses is díszítették, ez a két egymás mellett alkalmazott szín a jellegzetes vonása a sióágárdi népviseletnek. [Andrásházi Bertalan: *Sióágárdi viselet*. (In: Ortutay Gyula (főszerk.) *Magyar Néprajzi Lexikon* IV. 1987. 444-446.)] Az 1920-as évektől kezdve egyre inkább kiszínesedtek a vászonmellények hímzéses. Nyolcféle szín fordul elő, variálódik, mégpedig a piros, bordó, permetéző, sötétkék, sötétlila, parasztrózsaszín, narancsos sárga és sötét olajzöld. A fehér gyolcsra színes fonalakkal hímzett sióágárdi minták többnyire laposöltéssel, záröltéssel, lyukhímzéssel készülték. Jellemzők a nagy, hegyes, fésven

körülhurokolt csokkók, az ívhajlatokban lyukakkal. A csokkók közeit lyuggalásos rozettákkal, szőlőfirtőkkel töltötték ki. A korábbi stílus apró, tűmött, sűrű mintáinak helyébe egyre több róza és tulipán került. [Fél Edit: *Sióágárdi hímzés*. In: Ortutay Gyula (főszerk.) *Magyar Néprajzi Lexikon* IV. 1987. 444.]

Király Annát a motívumkincs megismerése arra ösztönözte, hogy az eredeti minták felhasználásával, a hagyományos ízlésvilágnak megfelelően terítőket, blúzokat, alátéteket, szetteket, párnákat tervezzen. A díszítvényein végigvonal a sióágárdi hímzés valamennyi motívuma, úgymint fúksza, vajvirág, taligakerék-ró-

za, tüskéroróza, pütyös-róza, szalmavirág, szakállas bibimbó, szegfű, tulipán, búzavirág, csillagvirág, lepke, holdacska. Termékeit kezdetben a főváros egyik népművészeti boltjában értékesítette, később a Dacsi Népművészeti Szövetkezethez került bédolgozniak, majd rövidesen a sióágárdi részleg vezetője lett.

Király Anna élete úgy alakult, hogy nem részesülhetett a házasság szentségében, gyermekáldás sem érte. Energiáit mindig a munkájába fektette. Tudását, keze munkáját hímzéseit öröki. A Bajai Belvárosi Bemutatóteremben 2010 májusában megrendezett kiállításán bemutatott fehér gyolcsból készített kendők, ingek, pruszlók, a színes sióágárdi hímzéstől tarka textiliák ennek lenyomatai. A szakna szeretetét, megbecsülését jelzi, hogy 1962-ben odaítélték neki a népi iparművész címet, 1977-ben pedig – amire a legbánszkebb – megkapta a Népművészet Mestere kitüntetését. [Bánszky Pál (szerk.) *A népművészet mesterei Bács-Kiskun megyében és a Duna-Tisza közli Népművészeti Egyesületekben*. Kecskemét, 2007. 36.]

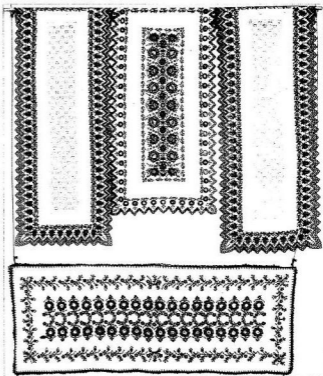
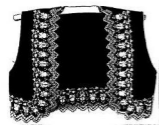
Király Anna forrásfelháró munkája, valamint kézimunkái nyomán a régi sióágárdi hímzés megtalálta méltó helyét a magyar díszítőműveltség széles palettáján. A sokszor éjszakába nyúló ólógótegetések ugyan kissé megviseltek szemét, de a napjainkban ismét Baján élő Anka néni – rokonai, barátai szőlítják így – szívesen mesél munkáiról az érdeklődőknek.

Kothencz Kelemen

Király Anna munkái

Észeltes a bajai kiállítás anyagából
Fotók: Kelemen Áron

Fekete napok krónikája

Baja testvérvárosa, az erdélyi Marosvásárhely a városban az utóbbi években látogató fellételek számára a multietnikus együttélés mintapéldányának tünhet: a nagyjából fele-fele részben románok és magyarok által lakott városban szinte mindenütt kényvelő feliratokat látni, az utcán éppúgy hallani magyar, mint ahogy román beszédet, és számos magyar intézmény, folyóirat és iskola működik a külsőjében is imponáló szépségű marosi megyeszékhelyen. A helyiekkel többször beszélgetve, a városban több tapasztalatot szereve azonban kiválgatva, hogy ami elsőre termékeny szimbólusoknak tűnik, az valójában sokkal inkább afféle „békés egymás mellett élés” a város román és magyar lakossága között, amelyeket a mélyben ma is komoly ellentétek választanak el egymástól. Kincses Előd ügyvéd, a város 1990-es történetének egyik kulcsszereplője fogalmazott így: „Megszűnt a román-magyar harátközlés. Párhuzamos világokban élünk, protokoll-kapcsolatokkal tartunk fenn egymással.” (Vö. *Így akarták magyartalanítani Erdélyt. Interjú Kincses Előddel*. Heti Válasz, 2010. március 18.) Ezek a rejtett feszültségek nagyrészt az 1990 márciusi eseményekkel hozhatók összefüggésbe, amelyeket követően pár év alatt mintegy 15 ezer magyar nemzetiségű lakos hagyta el a várost (sokan közülük az országot is), ahol ezzel a románság került többségbe. (A várost elhagyók közül sokan voltak, akik Baján találtak új otthon.)

Az akkori események ugyan nagy visszhangot váltottak ki Magyarországon is, ám a magyar közvélemény inkább csak a Romániai Magyar Demokrata Szövetség helyi székházának ostromáról (melynek során a kis híján meglesélt Sütő András egyik szeme világot vesztette) és a balalós áldozatok az követelő főterei magyarellenességéről szerzett tudomást, a folyamatok előzményeiről és következményeiről csak alig hallhattott. Ráadásul a következő években az eseményekkel kapcsolatban számos tévhit és tudatosan terjesztett hazugság is elterjedt. 20 évvel a tragikus események után éppen ideje a szembenézésnek és az elemzésnek. Mindez nyilván hosszú folyamat lesz, de úgy tűnik, valami megindult ezen a téren is. A marosvásárhelyi Bernády György Közművelődési Alapítvány az évfordulóra jelentette meg a *Marosvásárhely fekete márciusa* című DVD-t, amely minden eddigi feldolgozásnál teljesebb krónikáját adja a véres napoknak. A kiadvány

közül 11 órányi (1), összesen 6 lemeze (összegegyűjtött anyaga bőbeségű áttekintést nyújt nemcsak a román-magyar összecsapásokról, hanem az azt megelőző időszakról is. A DVD összeállításakor felhasználták szinte valamennyi hozzáférhető amatőr videófelvételt, a különböző országok televíziós anyagait (valahol megdöbbentő is, hogy 1990-ben milyen sok felvétel készült), ezen túl számos kulcsszereplő is megszólal mind archív, mind pedig friss interjúkban, de szemegetnek a korabeli sajtótól és az eseményekről készült különböző jelentésektől is.

A „fekete márciusról” kevésbé tájékozott magyarországi néző számára különösen hasznos az első DVD, amely tájékoztat Erdély és Marosvásárhely történelméről, az etnikai viszonyok alakulásáról és Románia 1990 utáni demokratikus átalakulásáról. Ebben a sok nehézséggel terhelt átalakulásban az egyik feszültségpótot az iskolaiügy jelentette. A nemzeti jogába – előben legalábbis – visszahelyezett magyarság ugyanis a korábbi hagyományoknak megfelelően a magyar nyelvű iskolák helyreállítását és a helyi orvosi egyetem magyar nyelvű képzésének biztosítását követelte, ez azonban váratlanul nagy indulatokat gerjesztett mind magyar, mind román részről. Különösen nagy vihart kavart a Bolyai Farkas Líceum (ma a bajai III. Béla Gimnázium testvériskolája) ügye, ahol magyar szülők és diákok többek között ülőosztrájkjal kívánták elérni az iskola teljesben magyar jellegének helyreállítását, miközben román szülők, tanárok és diákok a „testvériség” eszméjét vérsen forgó szemekkel megtagatva ragaszkodtak a román tagozat megtartásához. E kérdésben a film tanúsága szerint ugyan olykor későbbig menő viták folytak, de még ezek sem magyarázzák mindazokat az indulatokat, amelyek a következő napokban a városban elszabadultak.

A színtelen feszültségekkel terhelt, hosszú idő után először megtünepelt március 15-étől kezdődően a film alkotói napról napra rekonstruálják az eseményeket, amely végül eljutnak a véres március 19-21. közötti napokhoz. A film során nyilvánvalóvá válik, hogy a jogokért békésen tüntető magyarokat megfélemlítő, bunkósbotokkal és fejszékkel megtámadott, főként a diákok és libánfalvi román parasztoikat tudatos rémháború terjesztve, előre szervezeten szelítették az amúgy is forrongó városba, hogy „elégítélt vegyünk” a magyarokon.

A magyarokról azt terjesztették el az egyébként igen alacsony műveltségű, erősen ahuliformán parasztok között, hogy azok román csecsemőket vagdosnak a falhoz, és egyébként is lőrdélly elszakítására törekednek. (A rémháború terjesztésében és – valószínűleg – az emberek beszerzésében oroszlanrészét vállalt az akkoriban nagy befolyással rendelkező Vatra Românească nevű román nacionalista szervezet.) A nemzetfétő „bazafiak” informáltságára jellemző, hogy az akkor már közel 150 éve halott Bolyai Farkas is fel akarták koncolni az RMDSZ székház ostroma során. A filmfelvételek és az utólagos vallomások egyértelműen bizonyítják, hogy sem a vírus (román) vezetése, sem a rendfenntartó erők – finoman szólva – nem álltak a helyzet magaslátán a kritikus órákban, sőt aligha tűzisz az állítani, hogy az egyébként mindvégig román-magyar megbékélést hirdető Sütő András szabályos kiszolgáltatták az őt meglesélni aknó, a székház felgyújtására készülő vandáloknak. Amikor pedig másnap a magyarság jogos indulatában békés tiltakozó gyűlésre vonult a főterre, a városbáza elé, akkor sem akadályozta meg, sőt passzívítással csaknem segítette a tüntetőkre támadó, nacionalista szölamokat hangoztató, felidőhódított cselekedeteket. Hogy aztán az eseményekről előre mindvégig egyoldalúan tudósító román állami média mégis a magyarok agressziójáról és brutálisáról tudósíthatott, az pusztán annak köszönhető, hogy a magyarság – a szorult helyzetét felismerő magyar cigányok segítségével – végül visszaverte a támadást, és ennek során románok közül is néhányan súlyos sérüléseket szenvedtek. Ráadásul az egész világot bejárta az ír televízió felvétele a földön fekvő „zöld pulóveres férfiről”, akibe „a magyarok” több alkalommal is belerágnak. (Hogy hasonló esetek sebesült magyarokkal is megeshettek, legfeljebb ott nem volt a közelben kamera, arról nem esett szó.) Sokkal kevésbé ismertek, de jóval árulkodóbbak azok a felvételek, amelyek az elfogott román agresszorok kihallgatásán készültek a városbáza pincéjében. A vallomások ugyancsak egyértelműen bizonyítják, hogy támadásuk egyáltalán nem a spontán néphárg és évtizedes feszültségek felszárere térese volt, hanem tudatosan előre megszervezett akcióról volt szó. És az is nyilvánvaló, hogy ezek a primitív, a városban zajló eseményekkel tisztában nem lévő emberek képtelenek lettek volna

Növekvő, nyugtalan tömeg – nézelődő katonák

El szabadulnak az indulatok

önmaguk megszervezésére. (Az ma már tudható, hogy az őket a városba szállító buszokat a Vatra fizette.) A DVD szerkesztői egyébként igyekeztek különféle álláspontokat tükröztetni, és külön foglalkoznak az események ismert halálös áldozatainak tragédiájával is.

Az események bőséges rekonstrukciása mellett az anyag foglalkozik a pogrom utóéletével, a román sajtó szerepével, és a történelekről készült különféle jelentésekről, tudományos munkákról is beszámol. E részben főképp az a feltűnő, hogy hatalmas ellentmondások fedezhetők fel egyes szereplők vallomásai és visszaemlékezései között, nem is beszélve a filmben elhangzó nyilatkozataikról. Sajnos az is kiderült, hogy a román állami szervek vizsgálatai nem annyira az események valós felderítését, mint inkább a feszültségek elfojtását szolgálták, így évece csak részrederinnyekhez juthattak el. Még megdöbbentőbb az igazságszolgáltatásról szóló rész, hiszen innen kiderül, hogy a bíróságok a márciusi eseményekkel összefüggésben kizárólag magyarokkal és cigányokkal szemben hoztak elmarasztaló ítéleteket; mind az

összecsapások értelmi szerzői, mind pedig a verendésekben részt vevő román nemzetiségi személyek büntetlenek maradtak.

Néhány nagy kérdésre természetesen ez a kiadvány sem adhat választ, és levélírói források híján ez nem is nagyon lehetséges: Kik irányították a megvertesített tömegeket, kinek állatit érdekelben az etnikai feszültségek gerjesztése, és vajon mit akartak elérni ezzel? Milyen szerep jutott mindebben a román titkosszolgálatnak, az akkori román állam vezetésnek és személyesen Ion Iliescunak, a Nemzeti Megmentési Front vezetőjének (a későbbi államelnöknek) vagy Petre Roman miniszterelnöknek? A DVD e kérdésekre is keresi a választokat, sőt több lehetséges forgatókönyvet is felvázol, ám az, hogy közülük melyik lehetett érvényes (ha valóban volt ilyen), legfeljebb sejtethető, de nem bizonyítható. 11 órás anyag esetében talán furcsa hiányérzetről beszélni, mégis érdekes lett volna 20 év után megszólaltatni – az egykori városvezetőkön kívül – az események román szereplőit is, vajon hogyan értékélik, magyartúzzák akkori szereplőiket. De a kiadvány hatalmas anyaga ellenére is azt bizonyítja, hogy a „feketemárcius” objektív megítéléséhez még nagyon sok kérdésre választ kell kapnia a történészeknek.

A teljesen kétnyelvű DVD megdöbbentő élményt nyújt valamiről, amiről az hittük, hogy már eleget hallottunk róla, ám végülisze filmmet mégis kiderül, az hogy információink csak felszínesek voltak. Az ugyan igaz, hogy a DVD

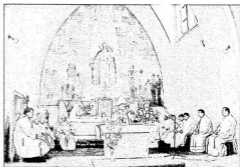
technikai értelemben nem a legjobb szerkesztett (pl. nem lehetőséges az ugrás a jelenetek között), ám tartalma annál izgalmasabb, és ha nem lenne mindez fizikailag lehetetlen, a legjobb volna az egészét egyszerre végignézni. A filmben magyar részről megszólal mindenki, akinek valamilyen tekintetben szerepe lehetett az eseményekben: RMDSZ-vezetők (Borbély László, Markó Béla, archív felvételtől Sütő András), áldozatok és családtagjaik, az igazságszolgáltatás és végrehajtás szereplői, a kor nagy vitáinak résztvevői és a Kincses Előd is, akit – miután tömegnyomásra lemondatták megyei vezető tisztségéről – hamarosan népirtásra való felbujtással, majd gyilkosságra való felbujtással vádolták, és emiatt egy időre Magyarországra menekült. Az álláspontok persze gyakran eltérőek, és húsz év után maguk a résztvevők is sok dolgot másképp látnak, az azonban biztos, hogy az 1990-es év történései mégis ható, mely sebeket ejtettek Marosvásárhely lakosságán. Akit érdekel az erdélyi magyarság sorsa, a kisebbségi kérdés vagy testvérvárosunk történelmének a sötét korszaka, annak a filmet látnia kell. Az alkotást a közelmúltban több részben a Duna Televízió is sugározta, de megvásárolható a Bernády Alapítvány címen is: Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, str. Horea nr. 6 540051 Tg-Mureș, Románia. Érdeklődni lehet az alábbi e-mail címen is: bernady@mares.ro

Az ismertető megírásában nyújtott segítségért külön köszönet illeti Marosvásárhelyen élő barátomat, Bölönyi Hajnalikát, aki a kiadványra figyelmemet felhívta és egy példányával meg is ajándékozott. (Marosvásárhelyi fekete márciusa. DVD. A Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány kiadványa. Marosvásárhely, 2010. 10 óra 53 perc.)

Dr. Mayer János

Sütő András, a vandál támadás legismertebb áldozata

Június 12.

Mindszenty Józsefet 1915. június 12-én szenteli pappá gr. Mikos János szombathelyi megyés püspök.

1948. június 12-én és 13-án – ahogy az idei esztendőben is, szombaton és vasárnap – Mindszenty József bíboros hercegprímás a „Baja-vidéki Mária-napokon” városunkban tartózkodott.

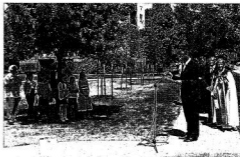
Baján a Szent József plébániatemplomban celebrált ünnepélyes érseki nagymiséét követően 11 órakor a templom melletti (Gárdonyi Géza és Vitéz utcai sarak) közterületen került sor a Mindszenty József tér átadására.

Zsigó Róbertnek, Baja város országgyűlési képviselőjének, a névadás kezdeményezőjének és Lezsák Sándornak, a Magyar Országgyűlés alelnökének, az országos Mindszenty Bizottság elnökének elhangzott ünnepi beszédeit követően dr. Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek-metropolita áldotta meg a teret.

Vasárnap, 13-án esete 7 órakor a Pethőné Kővári Andrea vezényelte Ad Libitum Kórus és Szécsi Máté operanékes adott jótékonysági hangversenyt a templomban. Közreműködött Jaberné Völgyi Csilla és Steingárt Renáta hegedűn. A műsort vezette és a zongorán Pethő Attila működött közre. A jótékonysági est végén a hallgatóság felállva, vastappal köszönte meg a felejthetetlen élményt. Az est volt a nyitánya a majdan a téren felállítandó Mindszenty-szoborra szánt adományok gyűjtésének.

Bábel Attila

A fényvételeket Zalavári László készítette

Értékteremtés másként

„Szeretném magam megmutatni,
Hogy látva lássanak...” (Ady Endre)

A nyomhagyás, az alkotás, a magunk után történő jel adásnak vágya minden emberben benne él. Vannak olyanok, akiknek természet szerű exhibitionizmusa – tehetséggel és szorgalommal párosulva – művészeti folka emelheti a bennük rejlő talentumot. De akadnak olyanok is, akik önmaguknak zenélnék, az asztalfőöknak írának, vagy éppen kedvtelésből rajzolgatnak. Az önkifejezés különböző lehetőségei nem mindgyökönk számára egyformán választhatóak. Van olyan, aki szájával vagy lábbal fest, mert felső végtagjai bénák, van olyan, aki azért fest, mert néma. És van, aki azért fest, mert egyszerűen örömet okoz neki a maszatolás, az ecset suhanása, a színnek kavalkádja. Az „én szeretném”, „én tudom”, a „képes vagyok rá” öröme, ami az alkotói tevékenység mozgatórugója. Ez motiválja a kis csecsemőt is arra, hogy megismerje és feltérképezze a világot, és amit csak lehet, a szülők és a társadalmi normák szabályai között, azt mind megváltoztassa rajta. Kibővíti a tejet, és észrevegye, milyen érdekes alakú foltot hagyott a szőnyegen. Rákerje a lekvárt a falra, és örömet lelje a háromdimenziós képzőművészeti alkotás egyedi szépségében, ahol a szín, a textúra és a mintázat mind fontos elemei az összehatásnak. Megkóstolja és saját közönyomatával díszíti a gyurmát. Első grafikáit a frissen festett falon teszi közé.

A Códus Református Egyesített Szociális Intézmény Fogvatékosok Nappali Intézményének nevelői és neveltjei mind talentumokat hordoznak a rajzolás, festés, formázás, mintázás és a makett, decoupage, vagy éppen a mozaikkészítés területén. Kivételt képezek jómagam, talán ezért kértek arra, hogy inkább beszéljek, írjak róla.

Ami a FONI-ban alkotó embereket hatalmas erővel a vizuális önkifejezés felé hajlítja, úgy vélem, jóval több, mint kíváncsi érdeklődés, játék vagy szórakozás. Számukra ez egy fontos kapcsolat, kommunikációs lehetőség a világ egy másik részével. Ugyanakkor önmaguk felé is nyitottak egy új ajtót: tudatosan vagy ösztönösen, de mindig érzelmi kapcsolatba kerülnek műveikkel, s a művek születésénél bábszokó, munkájukat segítő Kántor tanár úrnál.

Jelesebb ünnepek alkalmából a FONI-s alkotóműhely tagjai háromdimenziós

A FONI kézműveseinek kiállítása

Az együtténeklés öröme

ajándéktárgyakat készítenek, ki-ki a maga képessége szerint bekapcsolódva az egyes lépésekbe. Van, aki az alapanyagokat szerzi be erdei túrái, boltlátogatás vagy piacjárás közben. Van, aki a tervezési szakaszban vesz részt, s olyan is akad, aki sablont rajzol, vág, színezt, ragaszt. Mindenkinek megvan a helye a kész produktum születésének folyamatában.

Éppen úgy, ahogyan megvan a helyünk a családban, a barátaink között vagy a munkahelyünkön. Mindenre egyformán szükség van, hiszen mindnyájunknak más

az erőssége. A közös alkotás lehetősége pedig összehozza a tagokat, olyan élményeket élhetnek meg együtt, amelyek mindig csillogó juthatnak, ha csak rápillantunk az elkészített, másoknak is tetsző vagy éppen elgondolkodtató munkára. Olyan ez, mint az együttes éneklés a Foni Formáció sportán zenei társulás esetében, amely szintén nagy öröm a benne résztvevőknek. (Visszajelzések alapján nemcsak reméljük, hanem tudni véljük, a hallgatóknak is.)

A FONI-s alkotó kezek sokszínűsége megmutatja, hogy a vizuális önkifejezés

milyen egyetemesen és milyen mélyen gyökerezően ástófós az emberben. Nyelv, mely nem ismer határokat, független térrel és idővel. Vele és általa megérhetjük a világ egészen tévői pontján, esetleg egészen más korban élők tizenetét épp úgy, mint saját kortársaink, a FONI-s kézművesek érzéseit és gondolatait önmagukról és világról.

Foentosa tartom hangsúlyozni az alkotó ember, a FONI-s teremtő kezek hitének, szellemiségének és az általuk teremtett, az

alkotásokban kibontott világnak, vagyis az alkotások tizenetének, az érték tizenetének állandóságát ebben a kevés állandó és biztos pontot nyújtó, folyton változó világban.

Mert változik a világ körülöttünk: változik az éghajlat, változnak a vizek, a szelek, a bolygók, változnak a távlatok, közelebb kerül a jövő messzesége. És közben zsurgoródnak az emberek is – sajnos. Egy óriási csapadék teremtettünk önmagunknak. Azt hisszük, mi magunk vagyunk önmagunk teremtői, a világ teremtőjének és

mindentható urának hisszük magunkat. Mi, emberek, akik már-már csak kívülről szemlélünk mindent, fölülről nézünk lefelé. Vagyis kivomlunk az általunk teremtett, pontosabban tönkretett világból.

S akkor jön egy valódi teremtő erő, néhány értéktelenítő, alkotó ember, aki nem fölülről néz lefelé, és kívülről befelé, hanem alátámaszt, észintén és nagy szeretettel ki-fordítja sarkából a megszokott rendet, és felmutatja nekünk a valódi értékek világát.

Pallós Boglárka

A bajai református gyülekezet házassági anyakönyvei 1811-1922

A bajai református közösség létrejött a 1811. esztendőhöz köthető. Kicsiny közösség volt, alig néhány tagot számlált. Mi sem példásza ezt jobban, mint az, hogy erre az esztendőre a közösség anyakönyve egyetlen esketést jegyzett be, mely október 23-án kötött. Tormási Lajos kecskeméti ifjú legény a háromszori hirdetését követően házasságot kötött Szöllösi János bajai deszkaereszkedő lányával, Lidával.

Kicsiny közösség lévén nem volt tehetősekként állandó – s főképpen család – lélekész fogadására, eltarására, így igen gyakori a lélekészváltás a gyülekezetben. Gyakori az is, hogy Érsekszállás és Szeremei lélekészi járnak be a bajai közösséghez.

A bajai református gyülekezet első anyakönyve 1811-től 1858-ig tartalmaz bejegyzéseket. Ebben az első anyakönyvben még együtt szerepelnek a gyülekezetben történt esketések, szilentesek és elhalálozások, azaz keresztelési-házassági és halotti anyakönyvi is egyszerre. Sőt az átkereszteltek, áttértek is e könyvbe jegyeztették be.

Az esketésekre vonatkozó adatok a következők: a házasságkötés dátuma (év, hónap, nap), a házasulandók neve, vallása, családi állapota. Az első anyakönyv 1811-1832-ig folyamatos, majd néhány évre megszakad a beírás, s csak 1839 januárjától folytatódik újra. 1852-ben új formát kap az anyakönyv, s már feltüntetik benne az életkort s a foglalkozást is. A megözvegyültek újraházasodásakor a bejegyzett adatok között szerepel az elhunyt hitves neve is: Sveizer Katalin, a néhai Bográ Miklós özvegye. 1858-tól az anyakönyv nyomtatott változatát használják, melybe az eddig megszokott adatok kerülnek be.

1876-ban költ meg második házasságát a megözvegyült, 34 esztendőes Széles Áron lélekész az akkor 24 éves Burát Donával. 1977-

től a bajai református gyülekezet lélekészként dolgozik. 46 esztendőig látja el a gyülekezet lélekési teendőit, s az ő nevéhez fűződik a templom építtetése. Ő a házasságkötésekre jelenlévő tanúk neveit, sőt foglalkozását is megnevezi, főként ha megjegyzésre méltónak találja. Például Kass Katalin és Kálovy József aljárshírő esketésekor egy országgyűlési képviselő és egy királyi ügyész tanúskodik. Huszár Ferenc csizmadia és Dallos Anna esketésekor egy cipész és egy bocsokos a tanú. Megfigyelhető, hogy a házasság lépők foglalkozási köre, társadalmi rangja szerint kerülnek ki a tanúskodók is. Így például a lakatosmesternek szintén két mesterebber tanúskodik: egy szappanos és egy kőműves, a bognármester esküvőjén egy taktás és egy kétkétfő-mester tanúskodik. Az értelemiségi körben dolgozó ügyvédnek pedig egy tanító és egy jegyző, a jegyzőnek egy ügyvéd s egy szolgabíró.

A felekezettől kilépők esetén csupán a legfontosabb adatok szerepelnek, azaz a kiváltás pontos dátuma és a betagozódás helye.

A házassági anyakönyvek áttekintése alapján néhány fontos dolog kimutatható a bajai református gyülekezetéről. Megtudjuk rájuk, hogy rendkívül befogadó a más vallásúakkal szemben. Vallási endogámia és exogámia terében házasságra lépésekor a 390 esketésből 119 tisztán református és 271 a református és más vallású között létrejött házasság.

Legmagasabb a református-római katolikus házasságkötések száma (257), melyek közül a vizsgált időszak második felében több esetben át lépés történik a katolikus egyház felekezetébe. A vallásilag endogám házasságok (mindkét fél református) száma 122. A többi vallási felekezettől érkezők száma elenyésző, református- evangélikus 6, református-görögkeleti 2, református-unáltusius 1, református-óhitű 1.

A felekezet létszámának lassú növekedése szépen nyomon követhető a házasságkötések száma alapján, ami évtizedről évtizedre növekedett. A legmagasabb az 1880-90-es években volt, majd utána újra csökkent, amiben a világgháború évei szerepet játszottak. Míg 1914-ben még 4 esketés volt a felekezetben, addig 1915-ben egyetlen, s 1916-ban egy sem.

A dátumok szemrevételezésekor az is kiválgatható, hogy mely hónapok kedveztek a házasságkötéseknek. Január, február, május, október és november a leginkább kedvelt hónapok a házasságkötésre. Május, április és december pedig, nyilvánvalóan az egyházi ünnepek, a bójt ókán, a nyári hónapok pedig a gazdasági munkák miatt nem kedveztek a házasságkötéseknek. A házasságkötéseknek nem csupán a hónapja, de a napja is tudható. A legtöbb esketés vasárnap és hétfőn történt, a legkevesebbet pedig pénteken.

Érdekes a házasságra lépők családi állapota. A leggyakoribb természetesen a hajadon és legény közötti házasságkötés. De figyelemre méltó a hajadon és özvegy, valamint a legény és özvegy között létrejött házasságkötések száma is. Gyakori jelenléte az is, hogy özvegy özvegyvel köt házasságot. A 390 házasságkötésből 24-ben valamelyik fél elvált.

A házasságra lépők életkora széles skálán mozog. A nők 16-tól 25 éves korig lépnek leginkább házasságra, a férfiak pedig 26 és 30 éves kor között. Van olyan házasságkötés, pl. dr. Klein Miksa és Rosenberger Katalin bécsi származású hajadon esetén, amikor a férfi 65, a nő pedig 46 esztendő. Megfigyelhető az a jelenség, hogy az idősebb hajadonok gyakran mennek hozzá idősebb, özvegy vagy elvált férfiakhoz.

Színes kép mutatható be a bajai felekezeti lépköröl aszerint, hogy ki honnan érkezett a közösségekbe. Gyakorinak mondható, hogy a Bajával szomszédos két református faluból, Érsekcsanakáról és Szeremléről történtek belépés a házasságok révén, de van olyan eset is, amikor Baján kötötték meg egy családki-eremleli házasság. A leggyakrabban Kecskeméti, Nagykőrösi és Kiskunhalas, valamint vajdasági települések szerepelnek az anyakönyvben a házasságok felek valamelyikének származási/születési helyeként. Újvidék, Újvárbaz, Ómorovica, Zombor, Szabadka, Pecsér, Topolya és Bezdán, Apatin. Tolnai helységek is gyakran szerepelnek az anyakönyvben: Bogysizló, Alsónyék, Bátaszék, Bába, Bonyhád, Szekszárd.

A közeli régiókban kívül messze vannak egészen távoli vidékek is, ahonnan gyakran érkeztek a felekezetbe. Az északi megyékből; Gömör, Abaúj, Nyitra, Komárom, Győr területeiről Komárom, Révkomárom, Csep, Gyúrszeged, Uzupanyit, Alsóklósa, Kassa, Rímászombat, Tótnegyver, Tiszaköröd. A felvidéki Duna melől több bejegyzés szerint érkeztek fa-

munkával foglalkozó mesteremberek, építéti kereskedők, kádár, de molnár is hajós is. Nyugat-Magyarországról is több település szerepel, a legtróvolabbiak Nemeskér és Horvátzsidány.

Erdélyi területeiről való érkezésre is több bejegyzés került az anyakönyvbe, Nagykároly, Szalonta, Nemesgye, Marosvásárhely, Szacsva, Bethlenszentmiklós, Háromszék, Érmihályfalva, Kézdivásárhely, Szentegyházasszalu, Nagykároly, Gyulafehérvár, Kolozsvár, Szamosújvár stb.

A felekezetiiről való kiválás 1880-tól 1922-ig 35 esetben történt, a leggyakrabban a bajai római katolikus közösségbe, és 137 alkalommal történtek belépés más felekezetbe. Akik a református gyülekezetbeiről kilépnek házasság révén, azok esetében csak a legszükségesebb adatok szerepelnek, így például a kiválás dátuma és a bejegyzés helye (bajai róm. kat. plébánia).

Néhány érdekességet külön kiemelni. A vizsgált időszakban a házassági anyakönyvek bejegyzései közül kettő német nyelven. A házasságra lépk: Waleantín Wenz-Wagner Gesell (kocsis inas) és Christina Petz menyasszony, valamint Far-

mer Fridrich, aki svájci születésű és Schirnik Johanna (molnár lánya).

1900-as esztendő februárjában Katz Sándor földműves és Gyurkics Mária (római kat.) az alábbi szöveggel lett bejegyezve az anyakönyvbe: „Ez a házasság ugyan egyháziilag összeadva nincs, de miután az anyakönyvvezető előtt írásbeli szerződést kötöttek, hogy mindkét nevelbi születendő gyermekeiket az ev.ref. egyházban fogják keresztelteni és nevelteni, bejegyeztek.”

A foglalkozási bejegyzéseket vizsgálva letem figyelmes Besenyi Lajos 37 esztendő érmihályfalvai színészre, aki 1897-ben kötött házasságot a nála 12 évvel idősebb Ács Máriával, valamint az 50 esztendő, elvált Galambosi Károly színészre, aki a kassai származású 36 esztendő Bandura Mária-t vette feleségül. Esztökben az életkorra is érdemes figyelni, ami az átlagosnál jelentősen magasabb.

Az anyakönyvek tanúsága szerint a bajai református gyülekezet története rendkívül érdekes, színes, a további vizsgálata érdekében.

Lex Orsolya

A zombori és a bajai fotósok kapcsolatának rövid története

A két amatőr fotós közösség – a zombori „Rada Krúci” Foto kino video klub és a bajai Duna Fotóklub – kapcsolata szorosra összerögz a két város teatvárvárosi együttműködésével. A kapcsolat 1966-tól datálódik. A fotósok és velük együtt más művészeki ágak képviselői kicsit később kapcsolódtak be aktívan az együttműködésbe. Az első közös kiállítás 1970. május 25-én nyílt Zomborban, az ottani klub megalakulásának 20. évfordulójára alkalomból. Innen kezdve közel két évtizeden keresztül évente állították ki közösen váltó helyszíneken: egyik évben Baján, a másik évben Zomborban. Ez a sorozat a 80-as évek végétől az ismert okok miatt megszűnt, elmaradtak a közös fotós rendezvények is.

Mindkét klubnak vannak elődei a múlt század elejétől. A háború után a zomboriak 1950-ben alakultak újjá jelenlegi nevükön, a bajai klub pedig 1958-ban Duna Fotóklub néven, majd 2007-ben egyesületi formában Duna Fotóklub Egyesület néven. Jelenlegi taglétszámunk 14 fő.

A kapcsolat újravétele – közel két évtized kihagyás után – 2009 őszén tör-

tént meg, amikor a zomboriak meghívták a bajai Duna Fotóklub Egyesület tagjait vendégkiállításra a hagyományos éves tárlatukra. Ezen kisebb képanyaggal vetünk részt, és egyben megállapodunk a további együttműködésben. Idén tavaszszal azután felgyorsultak az események. Zombori barátaink sikeresen pályáztak egy vándortárlatra, amely a határokon átnyúló együttműködést hivatott szolgálni. A kiállítás mottója: *Jedan na jedan – Egy plusz egy.*

A rendezvény fő szponzora a Samsung cég lett, melynek segítségével kifinná minőségű nyomtatokon 30+30 db fotót tudunk kiállítani úgy, hogy minden tablón egy zombori fotós mellett egy bajai fotós képe szerepel, gondosan párosítva.

A vándortárlat első bemutatója májusban Zomborban volt, majd ezt követte Szabadka, Újvidék, Belgrád (itt a kiállítás Varga Imre nagykövetségét nyitotta meg) és most, június 12-én Baja. A szerbiái helyszínek mind valamelyik nagy áruház vagy pláza területén voltak annak érdekében, hogy minél több ember láthassa a képanyagot. A bajai megnyitót a

Szentháromság téren rendezték meg, hogy városunkban is minél nagyobb nyilvánosságot kapjanak a képek. Sajnos, a korábban elképzelt szabadterti bemutatás a későbbiekben az időjárás kiszámíthatatlansága miatt nem volt lehetséges, az Eötvös József Főiskola Műszaki Fakultásának aulájában azonban helyet biztosítottak az alkotások megtekintésére.

A képanyag jáljus közepéig Baján maradt, innen azután tovább vándorolt még más szerbiái városokba, majd a tervek szerint ősszel az európai fotográfia egyik fellegvárába, Prágába is utazik. Ez a közös bemutatkozás is éves bizonyítéka annak, hogy összefogva – akár a határokon is átnyúlva – esztétikai, kulturális értékek lehet létrehozni és a közösség számára elérhetővé tenni.

A zombori alkotók mellett tíz bajai fotós, dr. Cseh László, Fischböckné Horváth Ildikó, Horváth Gábor, Jáger Zoltán, Kiss Roland, Kiss Virág, Ligeti László, Kérmény István, Rubus Anikó és Tamás József mintegy harminc képe látható a fotótárlaton.

Tamás József

Zombori és bajai fotósok alkotásai

Válogatás a közös vándorkiállítás anyagából

Branslay Golub

Tamás József

Boris Dejanović

Jäger Zoltán

Jovana Reljić

Fischböckné Horváth Ildikó

Dr. Cseh László

Volt egyszer egy posztógyár...

A májusban megjelent Honpolgárban még arról adtuk számot, hogy 1963 során az újtpesti és a bajai gyár Finomposztó Vállalat néven egyesült, bajai központtal. A frigy nem tartott sokáig, miután az összevonásnak – mint az illetékes szervek is felismerték – sem gazdaságszempontú, sem termelésirányítási koncepciója nem volt. 1971. január 1-jétől az újtpesti és a bajai gyár külön-külön újra önálló vállalat lett. Ez annál is inkább időszerű volt, mert az előttnök álló években a vállalati életet legnagyobb mértékben megváltoztató textilipari rekonstrukcióra került sor. Így a felszabadult vállalati szellemi kapacitás az új feladatok (és nem a két gyár közötti sűrűdés) irányába hatottak.

Ezen soraiknak szeretetünk bemutatni azt az utat, amely elvezetett odáig, hogy a kezdetkor csak takaró-posztó-kommersz kártölt szövetekkel előállító gyár a gyapjúipar egyik legkorszerűbb, 2300-2500 főt foglalkoztató üzemévé vált.

A posztógyár fejlődésében mérőföldkönek számított a textilipari rekonstrukció, ami az 1970-es évek elején kezdődött el. Ennek keretében nagyszabású épületberendezése került sor. Évi 1200 tonna kapacitású fűsőtűnoda létesült, 126 modern szövőgép állt üzembe, korszerű kikészítőgépekkel, festőberendezésekkel gyarapodott a vállalat, amelyek nagy része már nyugatról érkezett (Franciáország, Olaszország, Német Szövetségi Köztársaság). A termékszerkezet új technológiák és hozzá tartozó gépek beindulásával bővült: körkötés üzem, majd konfekció részleg is megkezdte működését. Ezek a gépi berendezések tették lehetővé a gyártmányokba korszerűsítést, kísérletezést.

Felsőruházati fűsítő és kártölt szövetek, gyapjú és szintetikus takarók, bútorszövetek mellett a termékpaletta kibővült műszervei jersey (dászűz) kelme és saját alapanyagra épülő konfekcionált termékekre is.

A termékpaletta sikerére utal, hogy az 1976-os őszi Lippsei Nemzetközi vásáron a „Gloria” nevű kötött kelme Aranydiplomát kapott, 1976-ban ugyanez a kelme a Budapesti Nemzetközi Vásár nagydíját nyerte el, 1983-ban pedig az IWS márkahasználati jogával rendelkező „Körös” tiszta gyapjútakaró, valamint a „Stani” flanel szövet is BNV-díjas lett. A fejlesztések elsőleges eredménye volt az is, hogy megnovekedett a gyár exportra termelése. A termelésnek mintegy fele közvetlenül vagy közvetve külföldre jutott. (Forrás: Könyvtár Magyarországon, Budapest 1981)

A következőkben ismét Rásvicz János veszi át a szót, hogy folytassa visszaemlékezéseit az igencsak nagy feladatokkal telt időszakról.

Bizonyára sokakban felmerül a kérdés: miért volt a textiliparnak ilyen nagyfokú beruházásra szüksége? (Baja 1,2 milliárd forintot használt fel a textilipar 14,5 milliárdjából.) A textilrubizati ipar sok gondnal küszködött a korábbi években. A világgiaici átrendeződés, az északban hatást, a nyugati országok gyors fejlődése nagyon kedvezőtlenül érintette a magyar textilgyárak nyereségét, a termék eladási lehetőségét. A gondokon elsősorban a termékszerkezet átrendezése, a technológiák korszerűsítése segíthetett. A ruházati ipar munkáját a divat diktálja, a szezonhoz igazodva évente kétszer változtatja, és három-négyévente teljesen újpacserül a termékszerkezetét. Ezeket fő feladatokat korlalt előtbe a termékek korszerűsítésének felgyorsítása, valamint finomabb fonalakból a termékek könnyítése. Világviszonyban ter nyert a „rétogus öltözésként” elve, a sportos ruházat, lágy, könnyű anyagok felhasználása. A szövött anyagok mellett a kötött jersey anyagok megjelenése is hosszabb távra sikert ígért. Ezen igények kielégítésére korszerű gépek, új technológiák szükségesek.

Ezen cikk keretén belül nem térhetünk ki (a lap terjedelmét tiszteletben tartva) sok jelentős, a vállalat életét alapvetően befolyásoló tényezőre, mint pl. az irányító szervekkel kialakult kapcsolatokra, a belső szervezethez szükségesekére stb., csak a Finomposztó Vállalat fejlesztésének főbb állomásait, a termékszerkezet váltásait szeretnénk érintkezteni.

Óriási erőfeszítéseket tett a vállalat (és időben!) az új gépek, technológiák kezelését biztosító személyzet felkészítésére, a dolgozók szakmai, kulturális színvonalának emelésére. Számtalan tanulmány mellett kiemeljük: a budapesti Boljai Textiltechnikum Bajára kihelyezett és a III. Béla Gimnáziumban létrehozott négyéves technikusképzést, az Iparművelési Főiskola tanárai közreműködésével létrehozott egyéves desszimatóri (mintázási) felsőfokú képzést nyújtó tanfolyamot, 8-10 fő ösztöndíjjal rendelkező dolgozók átnevelését a bódmezővásárhelyi HÓDIKÓT költőipari vállalathoz a szakma elsajátítására (3-4 hét időtartamra). Ugyancsak az Iparművelési Főiskolával kötött megállapodás alapján 3 fő végző iparművész került a

vállalat állományába, és vezető állásban lévő dolgozóink kéthetes bantalkások tréningben vettek részt a korszerű gyárvezetési elvek elsajátítására.

Erőfeszítéseink odáig terjedtek, hogy a rekonstrukció ideje során 150 technikuskal és 70 főiskolát-egyetemet végzett szakemberrel rendelkezünk.

A vidéki ipartelepítést is folytatta a vállalat. A bácsalmási üzemet bővítették fonodával, majd a Baján leszerelt régebbi gépek Dunaféltára kerültek, majd egyes folyamatok Hercegszántón köztöszögben emeltek. Ezzel csökkentették az akkori időkre jellemző munkaerőhiányt, és egyben emelték a helységek, települések kulturális színvonalát.

Feltehetően ki kell emelni a Textilipari Tudományos Egyesülettel kialakult kapcsolatot. Az egyetlen célja korszerű technológiák, gyártási eljárások, információk szerzése és ezek továbbadása a szakembereknek, a tagoknak. Kicsomagoljuk: „Egyesület a textiliparért”. A 60-as évek elején dolgozóik egy része részt vett a budapesti központ munkájában, majd 1973-ban, a Finomposztó Vállalat 50 éves jubileumán tartott szakmai tanácskozás alkalmából megalakult a Textilipari Tudományos Egyesület (röviden TMTE) Bajai Csoportja 227 fővel, „testre szabott”, a helyi rekonstrukció jelöltje szemlélettel. Az így alakult csoport a Finomposztó Vállalat bajai gyárán kívül a bácsalmási üzern, a bajai és a kalocsai FÉKON, a kalocsai BV és a hercegszántói üzem programjait is képviselte. A csoport megalakulásával automatikusan kapcsolódott a METHSZ Bajai Intéző Bizottsága és a METFSZ Bács-Kiskun megyei választmánya munkájához. Ki kell emelni, hogy a csoporton belül megalakult a Fintalok Műszaki és Közgazdasági Tanácsa (röviden FMKT), amely akkor textiliparon belül szinte egyedülálló volt, és amellyel a szakemberek utánpótlását szervezték.

Korábban kiemeltük azokat az elvárásokat, amelyek a termékszerkezet korszerűsítésére és az eladhatóságra vonatkoztak. A vállalatvezetés időben reagált. A mintagyártást kiemelte az addig nagyszámú gyártás keretei közül, és önálló, különálló „mintázó” üzemet hozott létre. A régi malmépület harmadik emeletén helyezte el a mintázó gépeket, gyártmányvezetési iródákat és egy világos, impozáns bemutatógérgyaló termet, ahol az újonnan kifejlesztett termékek kirakatszerű elhelyezést kaptak. Havonta egy ízben Mintázó Tanács

ülést hívott össze, amelyen a tervezőkön kívül főmérnök szintű műszakiak és kereskedelmi-pénzügyi szakemberek is részt vettek, értékelve az új minták esztétikai és piaci esélyeit.

Az új termékek bemutatására és az értékesítési tárgyalások felgyorsítására Budapesten egy centrumban lévő hotelben is kialakítottak „bemutató-tárgyaló” helyiséget a belöldi és külföldi ügyfelek részére, hogy a Bajára való utazás kényelmetlenségei elkerülhetőek legyenek. Hasonló módon Budapesten a Hatyú utcában is Minta Boltot nyitottak az egyéni vásárlók számára, bővítve a választékot konfekciós termékekkel.

1982-ben önálló exportjogért folyamodott a vállalat, amelyet 1983-ban megkapott. Ezzel az üzletkötések időigénye is lerövidült.

A korszerűvé vált nagyvilág ilyen sarkalatos állítlása az egész vállalati kollektívától rendkívüli erőfeszítéseket igényelt. Szükségessé vált a felső, közép és alsó vezetés állítlása, a mintázási tevékenység új alapokra helyezése, a régi szakmunkások átképzése, újjak kivételése, számos részfeladat megoldása és egységbe kovácsolása.

Hogy az álom nem mindig valósul meg, azt az 1985. év hozta magával. A „Finomposztó Híradó” (üzemi újság) 1985 márciusi számában az előző év munkájáról szólva megbízhatatlan alapszám ellátottságról

teszt említést, és arról, hogy a korszerű tőkés gépek alkatrészellátását több szabályozó korlátozza. A gazdasági környezet megváltozása miatt az alaphányi elkerülés érdekében a bázisalmási gyár eladására kényszerültek (nevű: Pamufonóipari Vállalat). A helyzet a következő években sem javult, elmaradt a szovjet export, beáramlott a kínai dömping, és nemcsak a bajai vállalat, hanem az egész ország textilipari üzemei kényes helyzetbe kerültek.

1987-ben a bajai nagyvállalat felszámolása elkezdődött. A fonoda-festőde-kazánház, központi iroda kivételével a vállalat valamennyi épülete és a komplett kötőüzem az Amerikai Nyugdíj Intézet által megbízott befektető tulajdonába került. Ez a társaság kizárólag pamut kötött pólok anyagának gyártására és konfekcionálására szakosodott. Ezért rövid időn belül kislejteztek az átvett kötőgépeket és helyükre „együttágyas” nagy teljesítményű, pamutkeltető előállító kötőgépeket telepítettek, szakosított konfekció üzemmel együtt.

Az amerikaiak tevékenysége rövid életű volt. 2000-2001-ben a termelést fokozatosan beszüntették, mert a gyártást az olcsóbb munkabér miatt áttelepítették Romániába, az épületet eladták. Ezzel a szöveg, a kötő és konfekcióipari tevékenység Baján megszűnt, az emberek elbocsátották. A fonoda, a festőde a kazánüzemmel együtt BAJAFIL Kft. néven és szervezeti keret-

ben üzemelt tovább. Profilja kizárólag kötőfonal gyártása és értékesítése volt. A piac fokozatos szűkülésével és a géppark fizikai és erkölcsi avulásával évről évre nehezebb helyzetbe került, míg végül az agnóziciós folyamat 2008-ban befejeződött.

Ezzel a köztel szűz éves múlttal rendelkező, sok családnak kenyeret adó, megélhetést biztosító, textilipari hagyományokat hordozó vállalat végleg megszűnt. Épületei különböző, nem textilipari érdekeltségek tulajdonába kerültek, így még a remény is elveszett arra vonatkozóan, hogy a nagy hagyományokkal rendelkező és sok embernek kenyeret és jövőt biztosító gyapjúipari szövet, takaró és kelme gyártás újrafeleljen e térségben.

Befejezésül

A Nők Lapja 2009. március 18-i számában Kemeses Panni neves jelmestervezővel készített interjút a lap újságrója. Az interjú során a jelmestervező hölgy elpanaszolta, hogy korábban milyen ambícióival tudta a film és színházi jelmeczetek előteremtését, megtervezését és most szó szerint idegve: „Hozzá kell tenni, hogy akkor még volt pénz, papír, ígnyver a filmforgatáshoz. A *80 huszár* című moziboz csak lementem Bajára a Posztógyárra, és leszóvettem az egyenruhákhoz a szövetet. Ma már se pénz, se posztó, se gyár. Így néhá dolozni.”

Összeállította: Schmidt Antal

Az alvó lélek ébresztése

Az éjszaka virágai kötet és Farkas L. Zsuzsa grafikáiról

Mered az égő sziklafal / villog a vésettélmény rajz / vörös falon felédél / mandulacsom kiálló ajk, / fekete királynő feléd / nyújtja fekete könyakát / fekete lábán díszes / egyik vállán át metszett eszt / fog gázza kőfehér ruhát / másik mellett kőróza ég / kőszíve állt de földobog / ki nyitlak vágyó kökeze / öökötől fogva téged hív: / készülő mert elindul feléd / készülő mert recsen már az ég. – írja Hajnal Anna *Afrika sziklarajzok* című versében. Sziklarajzok. Mai tudásunk szerint a legelső, legősibb emberkéz alkotta kép-ábrák, állat-ember ábrázolások, karcolatok, vésetek, rajzok, festett vonalak és foltok. Annak a szakrális cselekedetnek a rögzülései és mai napig megfektető, értelmezhető nyomai, amelynek révén a matéria spirituálizálódott, vagyis a lélek az anyagban mutatta meg magát, és ez az immár anyagtestből kiemelt vizuális igazság talált újra

utat az emberi lélekig. Íme az objektum és a szubjektum egysége egy olyan korban, amikor a természet, a műalkotás és az emberi lélek hármassága még nem vált szét, a spirális út a földi valóságából a szellemi magaslathoz vitt.

Később a világlátásunk és magyarázatok folyamatos felbomlása majd újratemetődése, újra-értelmezése következtében a szellem és anyag egysége helyett egyre inkább azok szemben-állása vált meghatározóvá. Többnyire így van ez napjainkban is, habár a modern művészet-elmélet egyik tanításán szerint az ábrázoló művészettől a kifejező művészet felé kell haladnunk, az anyagi helyett a szellemi erőfeszítés kell firaodoznunk, az objektív és szubjektív, a természet és a lélek találkozásai segítségével. És valóban, szerencsés esetben a műalkotás ma sem tárgyának puszta leírása vagy ábrása, absztrahálása csupán, hanem az al-

kotóknak műve tárgyával való személyes és érzékeny találkozás. Minél feljebb jut ezen a bizonyos érzékenységi skálán, lépésen, annál igazabb lesz a mű, mert az ábrázolóval látvány érzékelhető élményre, vagyis teremtett formával való átalakítása következtében jött létre. Ekkor megtapasztalhatóvá válik Gadamer mondanása, miszerint „... a műalkotás rézszedek abból a titokzatos lédcinságzásból, amely az ábrázoltnak a létértékéből ered.”

Sziklarajzok, kőrajzok, kőnyomatok, kő-lenymatok. Kővek, kőkökcsák lenymatai, azé az anyagé, amely a tűz- és földelem együttes megtestesülése. Az anyagföld központosjában él és izzó, földfelszínünket folyamatosan változtató, alakító tüzelem folyékony anyaga, amely a magmából, a világ közepéből kifelé irányuló, felfelé tűző erők eredményeként hegyeket, szent hegyeket hoz létre. Ezek a szakrális

helyek, ahol az istenek lakoznak, ahol a legközelebb van az égbolli, ahol a legelérhetőbb a szellemi világgal való találkozás, ahol energiákkal töltődik fel az arra érdemesített kiválasztott, ahol a legnehezebb, de a leghatalmasabb is a légzés, a lélekzet. A földielem megtestesüléseként pedig a kő az állandóság, a tartósság, a biztonság szimbóluma. Az első természeti anyag, amelyhez a valshai ember segítségért fordult, szerszámokat formálva belőle, előlva tőregeiben, barlangjaiban, dolmeneket és menhirreket emelve.

A testet ütött fűzelen legjellegzetesebb példája a megszilárdult vulkáni léva, a bazalt, amely kő-kockákkal szabadul, csonkított egyenformájú tömegként immár évezredek óta az emberiség alázatos, hű és néma kiszolgálója, utak, terek burkolata. Ezek a símsára kopotattott feltűnő, meggyőző, repedésekkel, törésekkel, karcoltságokkal, egymáshoz egyre kevésbé hasonló kőcsercsekkal és kristályok egymást erőltető, faktúrájukkal, ritmusukkal különböző életenergiát, érzelmi töltést sugározhattak ki magukból Baja város föterén, még így, beteg állapotban is. Már régóta várták, hogy társat találjanak, aki felfedezi halálra ítélt lényüket, akinek szeme van a látásra, füle a hallásra, és megérinti „...egy néma kiáltás néma kő-sikoly...”/Rónay Gy/

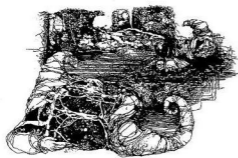
Farkas Zsuzsa 2005-ben frottízaként, festéklenyomatokat készített ezekről a kőcsercsekre váró, kidobandó, elhasznált, hulladékákká minősített, holtá meredevett, futásukat elvégzett, porladni vágyó lényekről, – ahogy elnevezte őket – kőtestvéreiről. Egy monadás szerint a lélek a kőben alszik, és az emberben eszmélete ébred. Éme kőarc-rögzítések, amelyek magukban hordozták az alvó lélek lenyomatát is, inspiráltak, hogy befogadva kőtestvérei alvó lélkét, feléressze, eszmélete ébressze azokat. A síkban megjelenő kő-lélek-

nyomatok a maguk természetes alakjában azonban még nem nevezhetők képzőművészeti alkotásnak. Az eredeti, rögzített állapot által hordozott üzenetek kibontáshoz, megismertetéséhez szükséges van az alkotó érzékeny, nem tolatkódó, de az elfogadható képi megjelenítés és megértés miatt elkerülhetetlen átalakító beavatkozására. Akkor az addig csak sejtető látvány képpé alakul, az eredeti forma megváltoztatásával jelentésváltozás is bekövetkezik, a nyomtat legéssé, az anyag anyagfajlammá válik, vagyis megvalóul matéria és idea egysege. Ezek a tömör, fekete felületeket porózus árnyalatokkal váltogató, tífegyes karcolatvonalakkal alakított, kiegészített, önmagukat finom egységbe foglaló grafikai nem csupán megjelenésekben, alakjukban, formájukban hordozták geforású szabtilitást, hanem lelkükben is. A formai átalakítás, transzformáció által létrejött művek, elszakadva ös-elemüktől, szellemi szférába emelik az anyagot, a művést magasabb törvényyszerűségek által meghatározott útján haladva.

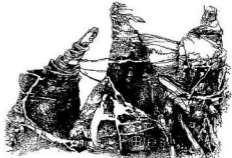
Farkas Zsuzsa csupán két színt használ, a papír fehérjét és a festék feketéjét, vagyis a legtisztább, legegyszerűbb, legbőbb ellentétpárt. A fehér az örökkévalóság, az időtlen, a végtelen, a csend színe. A fekete a befejezés, a vég, a véglegesség színe. „...a kő a véglegesség” – írja Chartres című versében Rónay György. Éme a véglegesség fekete lenyomata. A kő-maszkolról készített kicsinyített-nagyított másolatok kémiai úton történt ányomatatisa, esetenként kombinálása fotómásolatok ányomatatisával létrehozta a többszörös valóság-lenyomatot, a valóság másolatának többlépcsős másolatát. Az eredeti formákból újabbak keletkeztek, majd azok is átalakultak és kiegészültek finom vonalhalókkal, pontokkal, pöttyökkel, indákkal, absztrahált növényi alakzatokkal, geometrizáló rajzolatokkal. E

formák mind összefüggnek, egymáshoz kapcsolódnak, egyesülnek, keverednek. A nyugalmi állapotból mozgás, a monotonitásból ritmus és áramlás alakul. Az egyetlen állandó – miként a képcímek is mutatják: *Kőterkép, Kőemlék, Építők, Kés kő, stb.* – mindezen grafikai teljesítmény alfája, kiindulópontja a kőtestvérek hátrahagyott, megmentett kőarc-nyomata, e különös Veronika-kenőf.

Számos mű keletkezett az *Éjszaka vróga* című, a közelmúlt szlovén költészetét bemutató válogatás, egy hangoskönyv grafikai illusztrálására. A szerzők többségének a kővekhez, sziklához való fontos kapcsolata adekvát módon irányította Farkas Zsuzsa figyelmét a kő-frottízokra, és ez a motívum-rendszer alkalmasnak és hasznosnak bizonyult a kép – vers túlközvetések szubjektív módon való megjelenítésére. A nonfiguratív kompozíciókra, elemi formákra épített grafika esetenkénti ki egészítése a vers cselekménye avagy hangulata által sugált természetens áthalló figurális, vagyis leíró, bemutató, ábrázoló figurális elemekkel, immár minden szempontból megfelelő a hagyományos elvárásoknak. A vers olvassza nyomán keletkezett impulzusok rögzítése sajátos, személyes jellegű és technikájú vizuális nyelv közvetítésével jut el hozzánk. Egyes grafikákon nagyrészt megmarad a kő-nyomat struktúrája, és csak alig észrevehetően, nagyon finom vonalak hozzáadásával jelenik meg a figurativitás. A *Skorpiók* és az *Istenek* esetében a kép felületét behálózó vonalrácok, a fekete-fehér felületek ritmikus és kiemelt váltakozásai a figurális absztrakt ábrázolásmód jellegzetes példáiá válnak. Más esetekben – ide tartoznak a *Gótius ablakok*, a *Boszorka Ronka*, a *Zöld György*, a *Csillag* és a *Kirfiú a fű* című képek – inkább a hozzáadott rajzi elem dominál, a hagyományos,

Dane Zajc: Skorpiók

Gregor Strmaša: Istenek

klasszikus versillusztráció irányába mutatva. A rajzosabb megoldások közül kiemelkedik a *Zarándoklat*. A keresztformára utaló háttérben alig felismerhetően megjelenő Megfeszített és a vele összekapcsolt, góticus szobrokra emlékeztető Fájdalmas Szűzanya alakja – a Pieta'-motívum – új felfogásban, expresszív rajzi eszközökkel megmunkált megjelenítése valóban a témához méltó grafikusai teljesítmény. A *Lipicalak* című lírai hangvételi grafikai sorozat darabjain pedig már feloldódik a mozdulatlan kő és a vágató lovak közti ellentét, egységes képpé alakulnak a természet különböző létformáit reprezentáló modellek. Különösen tisztán és precízen jelenik meg a motívum-kiemelő grafikus nyelv a kötet hat szerzőjének arcképe felhasználásával készített műveken. Az arcburák, hajtincsek, tekintetek, a fehéren hagyott illetve árnyékolt arcrészek ritmusa, esetenként töredezettsége

Svetlana Makarovič: *Zarándoklat*

olyan egységet képez a környezetet adó repedezett kő-foltokkal, ami a költeményekben fellelhető metaforák vizuális megjelenítését tárja elénk.

„A mű az öröklet egyik alakja. Lehet, hogy az utolsó.” – írja Hamvas Béla. Le-

het, hogy igaza van. Kérdés, mi lehet a lehetséges utolsó, a mű után, az öröklet mely alakja? Talán a műben való elmélyedés, és ezáltal a világ jobb megismerése és megértése az általa támasztott érzések, gondolatok, érzelmek által. Hiszen a művész és az általa teremtett mű legfőbb feladata és küldetése éppen az, hogy közvetítse azokat az üzeneteket, amelyek maguk is az öröklet alakjai, hordozói pedig az örök természet olyan parányi részecskéi is lehetnek, mint a bajai főtér egykor volt kockakövei, akiknek alvó lelkei eszméletre ébredve immár maguk is az öröklet alakjává váltak.

A kiállítás megtekinthető

augusztus 28-ig, Baja, Arany János u. 1.

Györfly Sándor

Farhas L. *Zovasi grafikusművésze Az éjszaka vitégát című kiállítása a Nagy István Képtárban augusztus 28-ig tekinthető meg.*

Romba dőlt szélmalom

Folyóiratunk 2008 júniusi számában foglaltuk össze a szélmalomok fejlődésének lépcsőfokait, majd rövid ismertetést közlünk a Felső-Bácskában megtalálhatókról és felsoroltuk a már lebontottakat. A közel-múltban jutott tudomásunkra, hogy sajnos a pusztulók száma eggyel gyarapodott. A Bajához legközelebb lévő, Felsőszentivánon a Szabadság utcában álló szélmalom június 1-jén hajnali fél ötkor összedőlt. Szerencsére személyi sérülés nem történt, de az 1970-ben védetté nyilvánított műemlék és berendezése a mellékelt fotón is jól láthatóan súlyosan megsérült.

A 19. század közepén épített és vályogtéglák felhasználásával készült malomépület falait a május második felében hullott intenzív csapadék teljesen átázta. A tulajdonos Nagy Torma család észlelte a megjelenő repedéseket, és a szerencsétlenség előtti napokban a kritikus pontokat igyekezett megtámasztani, de az átázott részek csúszásnak indultak és a malom északi irányban ledőlt, maga alá temetve a berendezés egy részét. A lebeszélésnek megfelelően a megoldást első lépésben a kármentés, a veszélyelhárítás

A szélmalom jelenlegi állapotában

és az elbontás-szétszedés jelentheti. Közben a részek letárbá vétele után gondoskodni kell az új állagmegőrzéséről és megfelelő tárolásáról. A végleges megoldás múltunk ér-

tékes örökségének újbóli felépítése lehet. Ehhez azonban jelentős mennyiségű pénzre lenne szükség...

Dr. Nebojski László

Forró siker

2010. június 12-én, szombaton este hat órakor a szépség és tehetség randevúzott a Bányai Júlia Szakképző Iskola dísztermében.

Bálint Fruzsina, Szegedi Csaba, Wiedemann Bernadett és Pataki Bence ária- és dalestje feledtette az estére sem enyhülő rekkenő hőszéget. Zongorán közreműködött: Szekeres László.

Szegedi Csaba érett, telt baritonja zengő katedrálissá varázsolta a termet. Bálint Fruzsina Laurettájának a szeme is énekel, s Donizetti Norinája már csilingelt. Wiedemann Bernadett mezzoszopránja a kinti forróságot is felülmúló hőfokú Carmen-jének spanyol cigánylánya, míg Bálint Fruzsínával együtt énekel Offenbach Hoffmann meséiből a Barcarola andalítóan szép volt. Pataki Bence Schubert-dal, Mozart interpretációk, köztük Bálint Fruzsínával Pamina és Papageno duettje vagy a János vitézből az Egy rózsaszál, sokjárt emlékezetes marad.

A riadásban négyen együtt akták elő a Szép, vagy, gyönyörű vagy, Magyarország című betétdal, közreműködésre hívta a kö-

A szereplők (balról jobbra): Bálint Fruzsina, Szegedi Csaba, Wiedemann Bernadett, Pataki Csaba. Fotó: ifj. Bálint Gábor

zönséget, mely felállva, vastapsal köszönt meg az estét.

Makkai Gézáné, a Lukin László Énekzenesi Általános Iskola igazgatója virág-

csokorral köszöntötte Bálint Fruzsínát, egykori tanítványát. Ez a pedagógus igazi fizetése – mondta.

B. A.

Adomák Bácska múltjából

Érdekes falusoroló

A néprajz- és nyelvtudomány már régóta felügyelt arra, hogy a falusorolók, egyes szóismondások vagy éppen csúfnevek gyakran a szomszédos települések lakói közötti viszonyok megnyilvánulásai. Margalits Ede közölte először azt a falusorolót

(*Bácska kéremondások és szóismondások Baján, 1877. 10. oldal*), amely rövid, szellemes és korhű képét adja az egykori vármegye legfontosabb településeinek, összességében pedig Bács-Bodrognek:

„A kit Baján meg nem szólnak, Szabadkán le nem itatnak, Zomborban meg nem vernek, Újvidéken rozra nem visznek, az elmehet az egész világon, sehol rajta ilyesmi meg nem esik.”

Margalits lábjegyzetében ehhez a következő megjegyzést fűzi:

„E közmondás ép oly találaton jellemzi Bács főbb városait, mint azon olasz közmondás mely a két főfőnt Olaszban hét főbb városban szállítja el: a kevelység Genuában, a főveltség Florenben, az irigység Ro-

mában, a bejuság Velencében, a totkosság Milanóban, a hamg Bolognában, a járvára-loretség Nápolyban lakik.”

Jenő Sándor a Magyar Nyelvőrben megjelent írásában (*Helységek gúnynevei. 1897. 143-144. oldal*) a fenti falusoroló kissé eltérő változatát adja meg:

„Akit Baján meg nem szólnak, És Zomborban el nem raknak, Újvidéken meg nem szidnak, És Szabadkán le nem itatnak, Az elmehet a világ végére.”

A cikkben több Baja környéki település gúnyneve is szerepel: *bórhazu: hát-mono-stori, hazugérő-cukkró: a dusnoki, Jakab: a szeremlci, kákabélű: a csarádi = mindig éhes, malac: a miskei (Fut világgá, mint a miskei malac), muszka: a süköcsei, virgamcevó: a szt-istváni.*

Délvidéki helységekkel kapcsolatos további falusorolókat ismertet könyvében Matijevics Lajos (*Fizékek szarváról. Újvidék, 1982. 61-63. oldal*), s közzétűk a Margalits-félenek egy további változatát:

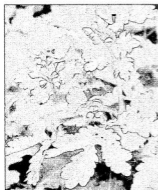
„Akit Baján meg nem szólnak, És Zomborban el nem raknak, Újvidéken meg nem szidnak, Szabadkán meg le nem itatnak, Az elmehet a világ végére is! De még azon tútra is!”

Bálint Attila,
dr. Nebojszki László

Védendő védtelenek: a vérehulló fecskefű

Sorozatunk mostani részében egy nem a védelem, hanem a gyógyító hatás szempontjából figyelmet érdemlő növényünk bemutatására esett a választásunk. A vérehulló fecskefű (*Cheilanthes majus*) könnyen felismerhető, elterjedt gyom, amelyet a tapasztalatoznak és a hagyományoknak megfelelően már az emberiség történelmének korai időszakától gyógynövényként használtak. Néhány évtizede – a természet, a természetesség szerepének egyre fontosabb válása nyomán – látványosan megnövekedett flóránk hozzá hasonló hatóanyaggal bíró fajainak és a belőlük előállított készítményeknek a felhasználása. Ezzel együtt fokozódott az igény megismerésükre, cikkünk ezt a célt is igyekszik kielégíteni.

A 30-80 centiméter magasságot elérő, évelő vérehulló fecskefű hengeres gyökértörzsből rostoszerű gyökereket és több, kis-sé szőrös, törekény és elágazó szárat fejleszt. Világoszöld, fonákjukon kékeszöld színű levelei szárnyalak, mélyen hasogatók és csipkés szélűek. A 3-8 tagból álló, ernyőszerűen elhelyezkedő, mintegy 2 centiméter hosszú, sárga színű virágból álló elnyílás után hengeres toktermékek fejlődnek (hosszuk elérheti az 5 centimétert). A növény a fecskék visszaférésekor kezdi virágzását és ősszel, novembusuk idején kezd hervadni. A fecskefű minden része tartalmaz tejedényeket, ezért sérülése esetén narancssárga színű, kissé ragadós és mérgező – de egyáltalán gyógyító hatású – tejszerű ereszt. A magjaiban lévő olajtartalmú daderok kedvelt hangycacsemégek, ezért terjesztésükben a hangyák is részt vesznek (ez az oka, hogy a növény meredek falak magasban hasadékaiban is megjelölnek).

A csipkés szélű levelek jellegzetes formájának

A mákfélék (Papaveraceae) családjába tartozó vérehulló fecskefű kontinentális nagy részén elterjednek szelvény, és Magyarországon is sokfelé megtalálható: erdőszéleken, parlagokon, bolygatott területeken, utak és kerítések mentén, kertekben, „Falak, kerítések mellett, árkokban kifejtésűek” – jellemezte vidékünkön előfordulását közel egy évszázada Prodan Gyula (*Bács-Bodrog vármegye flórája*. In: Magyar Botanikai Lapok, XIV. kötet, 1915. 222. oldal), tehát múltbeli helyzete hasonlít a jelenlegihez. Gemenc minden részén közeli megtalálási adatot a növényről Steták Dóra munkájában (*Adatok a Duna-Dráva Nemzeti Park Gemenci Térségének flórájához*. In: Kitalaibia. 2000. V. évf. 1. füzet, 152. oldal). Dr. Laki Ferenc jellemzően felismerős helyeken találta (*Adatok az ártéri erők flórájához*. In: Az alsó-Duna-ártéri erők ökológiája. Baja, 1989. 67. oldal). Dr. Balazsy László Gemenc mellett a Baja közigazgatási területén lévő mezőgazdasági- gyümölcs- és szőlőkultúrák növényvilágának vizsgálata során jegyezte fel vérehulló fecskefűt és más gyógynövény előfordulási részeket (*Botanikai gyűjtőútjain 1953-1960*. Békés, 1987).

Érdekesek a vérehulló fecskefű népi elnevezései. „Annyifű, amennyit veremgő, ciznádó vagy ciznádónin gódircz, nagy fecskefű, vereslő fű” – szerepelnek Hoffmann Károly és Wagner János gyűjtésében (*Magyarország virágos növényei*. Budapest, 1907. 107. oldal). Caspody Vera és Priszter Szaniszló munkájában (*Magyar növénynevek szótára*. Budapest, 1966. 58. oldal) előző felsorolásait újjáírják egészei ki: kecsketeje, menyegyéjándék, minden zárt feltörő, rátótfű, vérbullatófű, vérellenemstozó, vesellőfű.

A növény hengeres toktermésével

Virágzik a vérehulló fecskefű

Régen azt tartották, hogy szőlők a fiatal vak fecskék szemét a fecskefű tejszerűvével gyógyítják. Mára bizonyított, hogy a növényt gőrcsökkentő, fájdalomcsillapító és gyulladásgátló hatású alkaloidjai számos egészségügyi probléma kezelésére teszik alkalmassá. Közülük talán a szemölcsökre és tyűkszemekre kifejtett jótékony hatását érdemes kiemelni, hiszen leggyakrabban ezt a tulajdonságát használjuk ki: nedve elpusztítja az ezeket előidéző vírusokat. Alkalmazásakor a letűt szárból szivárgó narancssárga nedvvel a kezelendő helyet ajánlott időről-kétkétké, esteitelni.

Dr. Nebojszki László

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Anikó, Bálint Tibor, dr. Dániel József,
Hesz Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, dr. Mayer János,
dr. Nebojszki László, Schmidt Annel

Lapalapító és kiadó:
Újvidéki Általános Névelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Oliványi Izsák u. 14.
Telefon: 79/325-599

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Szám száma: 11732033 20030119

Nyomdai munkák:
Arcahal Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.